

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Toen de gemeente van Christus te Corinthe door eigen schuld in verval geraakt was, heeft Christus haar door Zijn kracht weer opgewekt tot nieuw leven.

„Want al heb ik u door mijn brief bedroefd, ik heb er geen spijt van. Mocht ik er spijt van gehad hebben, ik zie, dat die brief u, indien al, dan toch slechts tijdelijk bedroefd heeft; thans verblijdt het mij, niet, dat gij bedroefd zijt geworden, maar dat de droefheid u tot inkeer heeft gebracht; want gij zijt bedroefd geworden naar Gods wil, zodat gij generlei nadeel van ons hebt geleden. Want de droefheid naar Gods wil leidt tot onberouwelijken inkeer en tot heil zonder nabrouw, maar de droefheid der wereld brengt de dood. Want zie toch, wat juist deze ervaring van droefheid naar Gods wil u gebracht heeft: welk een ernst, meer nog, verontschuldiging, verontwaardiging, vrees, verlangen, ijver, herstel van recht. Gij hebt in allen dele doen blijken, dat gij zuiver stond in deze zaak”.

2 Corinthe 7 : 8—11

(Vertaling Ned. Bijbelgen.)

I

Van de vele brieven, die Paulus heeft geschreven, zijn de beide aan de gemeente van Christus te Corinthe wel de langste. Wat staat daar wat in! Dat zijn maar geen dorre verhandelingen over allerlei „godsdiensstige onderwerpen”, neen, dat zijn echte brieven, waaruit wij een volledig beeld krijgen van de toestanden in de kerk te Corinthe, toentertijd, dat is te zeggen zo ongeveer vier jaren, nadat Christus haar vergaderd had uit het heidendom.

Hoe droevig is dit beeld! Hoe spoedig hebben ze daar de eerste liefde verlaten! Hoe weinig waren ze nog opgestaan tot een nieuw leven! Wij denken wel eens: „wie tot geloof komt, die is er, dan is alles toch in orde!” Neen, dan begint het pas, het opstaan en opwassen. Of anders komt er verachtering in de genade.

‘k Wil u enkele zaken opnoemen, die Paulus also besproken heeft.

Daar was allereerst de partijstrijd en richtingstrijd, die de gemeente te Corinthe verscheurde. Er heerste niet de éne mening des Geestes, maar daar waren vele inzichten en „standpunten”, geboren uit eigen „wijsheid” en intellect, zodat de één zich aansloot bij Paulus, een ander meer gevoelde voor Apollos, een derde voor Ceas, ja er was zelfs een Christus-partij, alsof Christus een partij-hoofd was in plaats van Hoofd der ganse gemeente (hoofdstuk 1). Ze zagen niet in, dat deze „intellectuële bespiegelingen” in strijd waren met de dwaasheid des kruises, die wijsheid is voor hen, die daarvoor oog hadden (hoofdstuk 2). Er heerste een onreine geest in de gemeente, zodat ze niet scherp afwijzend stonden tegenover een broeder, die een ergerlijk en ontuchtig leven leidde (hoofdstuk 5). Twisten onderling werden zelfs uitgestreden voor de rechtbank (hoofdstuk 6). Allerlei huwelijksmoeilijkheden openbaarden zich, óók een teken van afval (hoofdstuk 7). Geen wonder dat het avondmaal niet meer gevierd werd naar de

reinheid des heilighdoms. Daarover was het misnoegen Gods ontbrand, hetgeen zich openbaarde in „opmerkelijke” gevallen van ziekte en dood in de gemeente (hoofdstuk 11). Degenen, die begiftigd waren met de charismata (bizondeere gaven des Geestes uit de eerste tijd) verhieven zich daarop, terwijl anderen (met minder gaven bedeed) zich afvroegen of ze er wel bijbehoorden (hoofdstuk 12). Dienende liefde en trouw jegens elkander ontbraken (hoofdstuk 13). Welke wonderlijke ideeën over de opstanding onzes Heeren deden de ronde in Corinthe (hoofdstuk 15).

In één woord: de gemeente geraakte in verval vanwege haar afval: de oude Griekse-heidense geest van filosoferen en theoretiseren en zogenaamd „wijsheid”-zoeken verkreeg de overhand over het geloof in de woorden Gods.

Op scherpe wijze heeft Paulus hen daarover geschreven, in grote bewogenheid, uit liefde voor die gemeente, die zichzelf afbrak inplaats van dat ze als Gods gebouw werd opgebouwd.

Hoe namen ze dat op?

Eerst niet al te best. ‘t Spande enige tijd tussen Paulus en de gemeente te Corinthe. En toen er nog gestook van valse broeders bijkwam, ging het even hard tegen hard. ‘t Schijnt dat Paulus meer brieven naar Corinthe heeft moeten schrijven dan de twee, die wij in de Bijbel lezen, ja, zelfs een (vermoedelijk zeer onaangenaam) tussenbezoek te Corinthe heeft gebracht.

Maar tenslotte overwon de Geest van Christus en kwam er een andere „geest” in de gemeente. Christus liet niet varen het werk, dat Hij daar door Paulus begonnen was en in Zijn ontferming wekte Hij de zijnen weer op tot een nieuw leven.

Dat openbaarde zich allereerst in de beschaming en het berouw, die er kwamen, niet maar in een enkeling, maar als een algemene verslagenheid onder de gemeente. Daarop zinspeelt Paulus in de tekst die hierboven staat afgedrukt. In geen enkele andere brief vindt ge zulk een passage over de droefheid tot God. Daar was hier aanleiding voor. Paulus spreekt niet in het vage en algemene over droefheid en berouw, zoals wij dat wel eens doen zonder aan concrete zonden te denken of die te noemen. Vandaar dat ons spreken dikwijls woordenspel wordt. Maar nu de macht der zonde over hen gebroken werd en de kracht Gods, in de bediening des Woords door Paulus, met betrekking tot de toestand da ar, bezig was hen wederom tot zaligheid te leiden, was het eerste wat geschiedde: dat hun ogen open gingen voor hun afval.

Dat was de Geest onzes Heeren Jezus Christus, die daar woonde en werkte. Die overwon de harde harten en opende de blinde, trotse ogen en toen schaamden ze zich voor hun Heiland, die hen zo duur gekocht had. Over wien ze veel gepraat hadden, maar voor wien ze zich weinig in acht genomen hadden.

Toen werd de „toon” anders, omdat de „geest” onder hen anders werd.

En van schaamte kwam droefheid. En omdat het ernst was in Corinthe wilden ze wel, dat het maar nooit gebeurd was! Wij willen wel, dat er maar niet te gauw een einde komt aan onze ontroering en droefheid,

UIT DE INHOUD:

Toen de gemeente van Christus te Corinthe door eigen schuld in verval geraakt was, heeft Christus haar door Zijn kracht weer opgewekt tot nieuw leven P. K. K.

Ons gericht over anderen bevrijdt ons niet van Gods gericht H. J. J.

Een merkwaardig gedenkboek (IV) D. W. L. M.

Televisie-kerkdienst G. V.

Fundamentele vragen (XII) J. Stw.

Elke wijze vrouw bouwt haar huis H.

Persschouw

Kritische krabbels Frater

Kerknieuws

want dan gevoelen we ons weer zo doods, zo nuchter. Maar echte droefheid: daar wordt door geen mens naar verlangd. Paulus verlangde dat zelfs niet voor de gemeente, alsof dat het doel was!

Hij begeerde bekering en wat die droefheid betreft, ja, zegt hij, ‘t spijt mij, dat ik u bedroefd heb, al was het ook voor een kleine tijd en ik was er ook niet geheel gerust op of die droefheid u wel tot bekering zou leiden, maar nu ik merk dat dit wel bij u het geval is, nu spijt het mij niet, dat ik u bedroefd heb. Droefheid is nooit het doel, want we moeten de HEERE dienen met blijdschap! Maar als het in een kerk gaat zoals in Corinthe dan is er geen andere weg tot wederkeer dan langs de beschaming en droefheid, dat het zó onder ons is gegaan.

Dat past ons ook als vrijgemaakte kerken tegenover onze koning Christus. Wanneer wij overdenken hoe we de jaren, die achter ons liggen, b.v. sedert het begin van deze eeuw in de Geref. Kerken, geleefd hebben voor Hem, moet oprechte schaamte ons vervullen en heeft de prediking het ook daarheen te leiden.

Ik vraag mij dikwijls af of dat wel het geval is in de vrijgemaakte kerken, die door Zijn kracht worden opgewekt tot nieuw leven.

Wanneer wij waarlijk het werk Gods, in de laatste jaren onder ons geschied, verstaan, zal dat ook openbaar worden in de geheel andere „toon” onder ons (dan onder hen, die geen gemeenschap met ons wilden hebben) omdat een geheel andere „geest” ons vervult, een „geest”, waarin we met Hem te doen hebben, ziende hoe ver we verachterd waren in Zijn genade.

Droefheid laat zich niet forceren of dwingen. Daar is geen echte droefheid of echt berouw, dat begeerd wordt. Neen, maar het kómt, het groeit als een vrucht des Geestes van onze Heere Jezus Christus, die zich over ons ontfermt.

Er wordt in de Statenbijbel bij onze tekst verwezen naar David, toen God zich over hem ontfermde en hem de blinddoek afrukte: „Gij zijt die man” — U bedoel Ik! Dat gaf David niet een heerlijk gevoel om naar te verlangen: „Hoor, hoe een boeteling pleit”. En er wordt verwezen naar Petrus, toen hij tot bezinning kwam over zijn verloochening van Jezus. Dacht ge, dat hij dat mooi vond: bitter te wenen?

(Slot volgt).

Gron.

P. K. K.

Ons gericht over anderen bevrijdt ons niet van Gods gericht

Rom. 2 : 1—4.

In Rom. 1 : 18—32, waarover we in het artikel van verleden week spraken, tekende Paulus het heidense leven, zoals dat in zijn dagen reilde en zeilde. Hij zegt er niet veel goeds van. Er was hier en daar wel wat goeds, maar het bederf had verre de overhand. En dat wel in drieërlei opzicht: religieus, sexueel en maatschappelijk.

Verworden was het religieuze leven: Men diende afgoden in plaats van de levende God. Verworden was tengevolge daarvan het sexuele leven: mannen en vrouwen kwamen tot tegennatuurlijke zonden; en uitspattingen waren geen uitzondering maar regel. Verworden was in de derde plaats heel de menselijke samenleving. Ze was vol van ongerechtigheid, hoererij, boosheid, gierigheid, kwaadheid, nijdigheid, moord, twist, bedrog, kwaadaardigheid. De mensen werden oorblazers, achterklappers, haters van God, smaders, hovaardigen, laatdunkenden, vinders van kwade dingen, ongehoorzaam aan de ouders; onverstandigen, brekers van verbonden, zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijk en onbarmhartig. Daarin openbaarde zich de toorn van God over de goddeloosheid. Wij zoeken de openbaring van Gods toorn vaak in allerlei natuurrampen als hongersnood, pestilentie, overstromingen en andere rampen van die aard. Dat kunnen ook openbaringen van Gods toorn zijn. Maar veel groter ramp is de verwording van het menselijke leven.

De woorden van Paulus zijn ook voor onze tijd geschreven. Ze passen nog precies. Waar staan de kranten vandaag vol van? Van moord en roof en bedrog en hebzucht. We vragen ons soms angstig af hoe een zó verworden wereld nog kan bestaan. Hoe staat het met het huwelijksleven? Echtbreuk en ontrouw en hoererij is aan de orde van de dag. Hoe gaat het in de gezinnen? Algemeen is de klacht dat de ouders geen gezag meer hebben en de kinderen geen ontzag. Hoe staat het met eerlijkheid en trouw, met liefde en barmhartigheid? Ze worden overwoerd door oneerlijkheid en ontrouw, haat en onbarmhartigheid.

Niemand kan precies zeggen hoe het werkelijk staat met de menselijke samenleving. Aan de éne kant is het veel erger dan krant en radio het ons zeggen. Het meeste kwaad komt niet in de krant, omdat het verborgen blijft. Het is met het kwaad als met een ijsberg: Een klein stuk ijs steekt boven water uit. Het grootste deel strekt zich onder het water uit. Zo wordt maar een klein deel van allerlei slechtheid publiek. Het kwaad, dat in de donkerheid blijft is veel en veel meer. Aan de andere kant is er nog veel meer goeds in de wereld, dan uit de krant blijkt. Echtbreuk en moord en dergelijke hebben veel meer kans te worden gepubliceerd dan huwelijksrouw en liefdebetoon en dergelijke. Een gezin waar alles goed gaat heeft weinig kans in de publiciteit te komen. Daar zit geen copie in. Een kerktwist komt in de pers, een gemeente waar de liefde woont trekt de aandacht niet. Maar al met al is er in de wereld van heden veel dat overeenkomt met de beschrijving van Rom. 1.

***

Nu is het gevaar groot, dat we als rechters over de wereld gaan zitten en haar veroordelen, terwijl we zelf buiten schot blijven. We kunnen ons zó bezig houden met de zonden van anderen, dat we onze eigene niet zien. Dan zeggen we met de Farizeeër: „O God! ik dank U, dat ik niet ben gelijk de andere mensen: rovers, onrechtvaardigen, overspelers of ook gelijk deze tollenaar”. De zonden van anderen zien we klaar en duidelijk en vaak nog door een vergrootglas. Voor eigen zonden hebben we meestal weinig oog. En als we er naar zien, dan zetten we een bril op die verkleint. Ons oordeel over anderen is fel, de beoordeling van ons zelf is zacht. A is een gierigaard en B is een ruziemaker en C is een potentat en D is een mispunt. En wijzelf komen in ons oordeel niet eens aan de beurt!

Die zonde van zelfverschoning heeft Paulus voor ogen als hij Rom. 2 schrijft. „Daarom zijt gij, o mens, wie gij ook zijt, niet te verontschuldigen, wanneer gij oordeelt. Want waarin gij een ander oordeelt, veroordeelt gij uzelf; want gij, die oordeelt, bedrijft dezelfde dingen”. Men heeft gemeend, dat met dat „o mens” een jood werd bedoeld. Dat lijkt me niet zonder gevaar. Immers, wij zijn geen joden en blijven dan weer buiten schot. Maar dit kwaad zit er bij jood en heiden en christen ingeroest, dat we anderen veroordelen en onszelf vrijpleiten. Het is wel goed, dat we anderen veroordelen. Want als we Gods wet en recht erkennen, dan kunnen en mogen we niet anders doen, dan de wereld vol van goddeloosheid en ongerechtigheid veroordelen. Maar, zegt Paulus, daarmee heb ik uzelf te pakken. Want die ander, die gij veroordeelt, is een mens als gij. En gijzelf zijt een mens als hij. Als gij hem veroordeelt veroordeelt gij ook uzelf. Want gij bedrijft diezelfde dingen. Paulus wil niet zeggen, dat er geen verschil is onder de bedrivers van het kwaad. Wij hebben toch niemand in de letterlijke zin van het woord vermoord? En we hebben toch nooit gestolen? En geen echtbreuk gepleegd? Het is Gods genade, die ons daar dan voor bewaard heeft, want de wortel van al dat kwaad zit in mijn hart en in uw hart en daarom veroordelen we ons zelf als we anderen veroordelen. We zijn van nature geen haar beter dan wie ter wereld ook maar!

***

Goed schreef hierover br. J. van Dijk in Opbouw van 20 Dec. 1957. Toen een gevangene hem z'n levensgeschiedenis verteld had moest hij zich bekennen: „Als ik langs zijn weg was geleid, hoeveel erger zou ik het er hebben afgebracht”. In een boekje van J. de Graaf, Volk oet Grunnegerlaand, staat een aangrijpend verhaal, getiteld: As 't gewaiten sprekt. Een rijke boer had een zoon, die reeds jaren verkering had. Maar de vader wilde het huwelijk maar steeds uitstellen. Hij moest eerst nog van z'n ongetrouwde zoon profiteren. Het liep uit op een „gedwongen” huwelijk. Briesend was de vader, hij joeg z'n zoon de deur uit. Scherp was hij in z'n oordeel over de jongelui. Totdat zijn eigen geweten sprak. Eens had hij zich misgaan in een ongeoorloofde verhouding tot een dienstbode. Dat was erger geweest, doch geheim gebleven. Maar het drong tot hem door, dat hij met het veroordelen van z'n zoon ook zichzelf veroordeelde. Toen haalde hij z'n zoon weer thuis en erkende, dat hij ook schuldig stond door het huwelijk der jonge mensen steeds maar uit te stellen.

Paulus wil vanzelf niet zeggen, dat we over niets of niemand een oordeel mogen hebben. We mogen niet als blinden door het leven gaan. De Here Jezus heeft gesproken van oprechtheid der duiven, maar ook van slangen-voorzichtigheid. Doch de Here Jezus en zijn apostel Paulus waarschuwen ons om niet als rechters over anderen te gaan oordelen, terwijl we menen zelf vrijuit te gaan.

We zullen het oordeel Gods vrezin, waarvan Rom. 2 : 2 zegt: „En wij weten, dat het oordeel Gods naar waarheid is over degenen, die zulke dingen doen”. God oordeelt niet naar de schijn, maar naar de werkelijkheid. Anderen vertalen „naar waarheid” met: onpartijdig of rechtmatig. God kent de werkelijke stand van zaken. Hij oordeelt niet alleen de daden, maar ook de gedachten. Hij ziet het hart aan en Hij proeft de nieren en „geen woord is nog mijn tong ontgleden, of Gij, Gij weet alreeds mijn reden”. Dat weten we toch?

Als we het weten dan kennen we ook wel het antwoord op de vraag die Paulus in vs. 3 stelt: „En denkt gij, o mens! die oordeelt over hen die zulke dingen doen en ze zelf doet, dat gij het oordeel Gods zult ontvlieden?” Als wij God recht kennen, dan weten we dat niemand voor Gods gericht bestaan kan.

Het maakt voor God niet uit of we de naam van jood of heiden of christen dragen, Gods gericht gaat over allen, die zulke dingen

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

bedrijven. Maar velen maken geen ernst met het oordeel Gods. Ze stellen zich voor, dat anderen wel veroordeeld zullen worden, maar dat zij het gericht zullen ontgaan.

***

We kunnen, zo merkt een bekend exegeet op, drie houdingen aannemen tegenover het gericht Gods. Daar zijn in de eerste plaats mensen, die rekenen helemaal niet met de wet en het recht Gods. Omdat zij helemaal niet in God geloven. Ze erkennen geen enkele regel voor het leven. En met de dood is het uit volgens hun zeggen. Ze veroordelen niemand, want ieder mag zelf weten hoe hij leven en sterven wil. En ze veroordelen zichzelf natuurlijk ook niet. Want zij erkennen geen God en geen meester. Zo is de levenshouding van grote massa's in onze dagen.

Een tweede mogelijkheid is, dat men zich beroept op de lankmoedigheid Gods. Het zal wel wat meevallen met dat gericht. Onze „lieve Heer” is nog zo kwaad niet. Het zal wel zo'n vaart niet lopen. De Bijbel spreekt wel van Gods toorn, maar dat moet men niet zo letterlijk nemen. Eigenlijk is er in God geen toorn. Dat is maar een menselijk misverstand aangaande God. God is immers liefde? En Hij is toch lankmoedig? En verdraagzaam en goedertieren? Nu dan, dan steekt het toch niet zo nauw hoe een mens leeft? Vooral als men jong is kan iemand met zulke drogredenen zich gerust stellen. Als men ouder geworden is kan men nog wel eens vroom worden en zich bekeren!

Aan hen vraagt Paulus in vs. 4: „Of verwacht gij de rijkdom van zijn goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid, en beseft gij niet, dat de goedertierenheid Gods u tot boetvaardigheid wil leiden?” Hij wil maar zeggen: Vormt u geen verkeerd beeld van de lankmoedigheid Gods. Uitstel van het gericht is geen afstel. Het kan lang duren eer Gods toorn tot uitbarsting komt. Maar God laat niet met zich spotten. Als iemand misbruik maakt van Gods geduld en ondertussen in de zonde voortleeft, dan zal hij ondervinden, dat God een verterend vuur is. Gods verdraagzaamheid heeft een doel. En dat doel is niet, dat de mensen maar in de zonde voortleven. Maar dat doel is, dat men zich bekeert en God om genade smeekt en vergeving vraagt en het leven en de zaligheid buiten zichzelf in Jezus Christus zoekt.

Dat is de derde mogelijkheid, waarheen Paulus zijn lezers en ons voor het eerst of bij vernieuwing wil brengen. Dat we ons vanwege de zonden veroortmoedigen. Dat we ons niet boven rovers en moordenaars en dieven en hoeren en tollenaars verheffen, alsof wij in ons zelf één zier beter waren dan zij. Maar dat we in onze veroordeling ook ons zelf insluiten. Zodat we niet met de Farizeeër zeggen: „Ik dank u, o God, dat ik niet ben gelijk de anderen”. Maar dat we met de tollenaar smeken: „O God, wees mij zondaar genadig”.

***

Als Paulus zo over de toorn Gods spreekt als hij hier doet, dan is dat niet om iemand

tot wanhoop te brengen. Dat is het doel van de wet niet. En dat doet ook het Evangelie niet. De Here Jezus heeft gezegd, dat Hij niet in de wereld gekomen is om te verderven maar om te behouden. Ook het doel van Paulus is niet om te verderven, maar om te behouden. De HERE wil, dat we zullen beven voor Zijn oordeel. En dat we zullen wanhopen aan onze eigen gerechtigheid. Wat ons betreft kunnen we geen enkele grond vinden voor ons vertrouwen, dat wij Gods gericht wel zullen ontgaan. Geen vroomheid, geen godsdienstigheid, geen gerechtigheid, geen goedwilligheid, geen goed werk van ons zelf kan ons doen bestaan voor Gods gericht. Veroordeelt gij anderen? Veroordeel dan ook u zelf. Want zoals die anderen zijt ook gij. Wanhoop maar aan uzelf, maar vertrouw op de genade Gods in Christus Jezus.

Ik las eens een goed voorbeeld, waaraan ons duidelijk kan worden wat Paulus hier doet. Vroeger vervoerde men wel schapen met een schip naar de markt. Maar die beesten wilden nooit over de loopplank. Altijd sprongen ze daarvoor weg. Dan namen de drijvers een paar lange ladders. Daarmee sneden ze alle zijsprongen van de schapen af. Ze konden niet rechts en niet links. Zó werden ze langzamerhand naar de loopplank gedreven. En als ze dan in het nauw kwamen waagden ze één voor één de sprong op de loopplank en kwamen in het schip. Ons worden alle zijpaden afgesneden. Niemand komt aan Gods gericht. Dan alleen hij, die gelooft in Jezus Christus. Hij is onze gerechtigheid. En wie in Hem gelooft, zal nimmer in het gericht Gods komen.

H. J. JAGER.

EEN MERKWAARDIG GEDENKBOEK

„Jan Zwart 1877—1937
Een profeet op de orgelbank”.

IV

De persoon van wijlen Jan Zwart, blijkende uit zijn oeuvre

Het wordt een slechte gewoonte van onze kerkelijke schrijvers geacht, om hun artikelenreeksen eindeloos uit te breiden. Niettemin zijn wij bezig ons aan die gewoonte schuldig te maken, door het Romeinse cijfer 4 hierboven te plaatsen. En dat kon toch moeilijk anders, gezien het feit, dat ons eerste artikel het gedenkboek moest behandelen, het tweede over de herdenking ging, het derde zich met de persoon van J. Z. bezig hield (bizar in diens aspecten als organist en componist) — en de publicist Jan Zwart toch zeker niet mag worden verwaarloosd. Dies prijzen wij u gelukkig, indien u de vorige artikelen gezond te boven bent gekomen; want de stof, welke thans aan de beurt is, is verreweg het meest interessant. Zowel voor de vrienden van wijlen Jan Zwart: want zij zullen veel goede dingen vernemen; als voor mogelijke andersdenkenden: want zij zullen misschien voor de persoon van Jan Zwart gewonnen worden.

De publicist Zwart had — zoals wij reeds hebben opgemerkt — een welversneden pen. Zijn studies, monografieën en aanvallen vonden hun plaats resp. in „De Standaard”, „De Reformatie”, zijn boek „Van een deftig Orgel”, „De Harp”, de „Omroepgids” der N.C.R.V., „Het Kerkorgel”, zijn particuliere periodiek „Het Orgelistenblad” (aanvankelijk „Het Organistenblad” geheten) en waarschijnlijk nog wel in meer.

Wat deze schrijver aan arbeid heeft omgezet, alvorens zijn talrijke artikelen te kunnen schrijven, vervult ons met eerbied. Wij denken, om maar een willekeurige greep te doen, aan de volgende onderwerpen. Op het in 1928 verschenen standaardwerk „Entwicklungsgeschichte der Orgelbau” van prof. E. Rupp gaf Zwart in 1930 een scherpe kritiek (zie p. 28 en 29 van het gedenkboek) waarin hij een aantal professorale verstrooidheden bespote, maar bovendien een reeks ontstellende historische onjuistheden aan de kaak stelde. — Op enkele uitspraken van prof. A. Schweitzer over „Hollandse orgelbouwers” legde Zwart (p. 29, 30) de vinger, teneinde aan te tonen dat de door Schweitzer in Nederland bedoelde orgels niet van Nederlandse, doch van Duitse bouwers afkomstig waren! — Wanneer de geleerde Sweelinck-kenner B. v. d. Sigtenhorst Meijer de calvinisten beschuldigt, dat deze Sweelinck tot slachtoffer van hun fanatieke opvattingen zouden hebben gemaakt, door zijn vier- en zesstemmige psalmen uit de kerk te weren, dan tikt Zwart hem op de vingers (p. 31) door het tegenovergestelde te bewijzen: zijn gereformeerde vrienden hebben hem weerhouden van missen en motetten, doch hebben hem juist aangespoord tot dit reformatorische werk van grote waarde. — Onnodig te vermelden, dat Zwart de klassieke fabel: als zouden de reformatoren van Genève en de lage landen eigenlijk kunsthaters zijn geweest (welke fabel nog altijd ijverig van

O. Douen en anderen wordt nagepraat) afdoende heeft weerlegd. — De gedachte van prof. dr. V. Hepp, die in „De Reformatie” een lans brak voor orgelconcerten, zoals hij die in een Amerikaans stationsgebouw had gehoord (nog wel Adams’ „Holy City” — kon het erger?), werd terstond door Zwart tot zijn juiste proporties teruggebracht en bijgezet, p. 49. — De smet, welke prof. dr. K. Ph. Bernet Kempers — musicoloog van professie — op de calvinisten der 16e eeuw scheen te werpen, in verband met de Souterliedekens, werd (zie p. 65, 66) door Zwart correct en behoedzaam weggewist. — De eindeloos nageprate fabel, van O. Douen afkomstig: als zouden onze psalmwijzen eigenlijk slechts gesublimeerde straatversjes en wulpse zangen zijn, werd door Zwart vurig bestreden. — De diagnose van enige onschuldige kinderziekten bij de Gereformeerde Organistenvereniging, tot uiting komende in de jaargang 1934 van haar blad „Organist en Eredienst”, werd door Zwart feilloos gesteld, zie p. 55—57. — Een blunder van de Nederlandse Organisten-Vereniging, bij een herdenking van J. Pzn Sweelinck in Amsterdam’s Oude Kerk, ontging geenszins aan Zwart’s aandacht; gaf hem zelfs vreugdevolle inspiratie tot een „orgelistspel in twee bedrijven”, waarin hijzelf de witte en de N.O.V. de zwarte rol speelde... men zie voor dit grappige stuivertje-wisselen p. 152—156. — En, hoewel Zwart’s kracht lag in het corrigeren en bestrijden van onjuiste meningen, was zijn positieve reactie evenmin te versmaden: met vreugde citeerde hij dr. J. C. de Moor (p. 53) waar deze een aantal eisen had gepubliceerd, te stellen aan de orgels in onze kerkgebouwen; ook moet zijn sterke bijval worden genoemd, telkens wanneer Zwart het kostbare werkje van C. Huygens citeerde „Gebruik en ongebruik van het orgel”; terwijl hem de eer toekomt te hebben aangevaard, dat ons gereformeerde kerkvolk, door Dathen’s psalmen te aanvaarden, zich gebonden heeft aan de oorspronkelijke Franse psalmwijzen, zie p. 69—71.

Aparte vermelding verdienen de artikelen van Zwart, waar deze de veroordelende mening van dr. Jop Pollmann bestreed over de invloed van het 16de eeuwse calvinisme op de kunst. In „Ons eigen volkslied” had dr. Pollmann, met aanwijsbaar Rooms-Katholiek vooroordeel, onze vadersen het een en ander in de schoenen geschoven. Zwart sprong daar op af als een leeuw; en het gelukte hem, ondanks de scherpte en de spot van zijn betoog, dr. Pollmann te winnen. In diens latere werkje „Calvijn’s Aesthetica”, dat dr. Pollmann aan de nagedachtenis van Zwart opdroeg, heeft de sympathieke schrijver zijn door Zwart gewijzigde inzichten duidelijk doen blijken. Een der zonen van Zwart heeft deze zaak in „De Reformatie” (1939) uitvoerig vermeld. Het opnieuw publiceren van deze artikelen achten wij betreurenswaardig tegenover dr. Pollmann, die immers ongelijk bekende. P. A. de Genestet zou zeggen: „eist harde plicht dat gij een vriend bevecht: verwin, — maar geen trofee blijf’ tergend opgerecht”.

Ook wijzen wij gaarne en dankbaar op zijn baanbrekend werk en waardevolle aanwijzingen, welke de in 1931 opgerichte Gereformeerde Organistenvereniging zo ten goede

zijn gekomen. Zijn verdediging van Huygens korte koraalvoorspel van 10 tot 20 maten; zijn vurig pleidooi voor de ontwikkeling van een eigen, stijlvolle reformatorische kerkmuziek; zijn voorbeeldige historiestudie op alle punten, de gereformeerde eredienst betreffende; al deze zaken zijn benut en uitgebuit door de G.O.V., die hierdoor op haar beurt tot enige zegen mocht zijn.

Hoewel dus al deze persarbeid tot eerbied noopt voor een man, die, met overgegeven liefde aan zijn ideaal verbonden, geen arbeid schuwde en geen tegenstander te hooggeleerd achtte, om de discussie rondom elementaire vragen van onze kerkmuziek te bevorderen, — niettemin moeten wij in Zwart ook een typisch kind van zijn tijd zien. Met alle nadelen van dien.

Zijn bestrijding van kopstukken in de musicologie, mannen van wetenschappelijke naam meermalen, was niet bepaald wetenschappelijk. Zijn op pag. 17 weergegeven uitgangspunt luidde „het is aan ons om aan te tonen, dat met de Reformatie geen muziekcultuur ophield, maar nieuwe mogelijkheden en consequenties kwamen...” Wel te verstaan: omdat de Rooms-Katholieke en liberale geschiedschrijvers het anders zeiden! Hij werd dus niet, door teleurstelling vanwege de op de vadersen geworpen smetten, gedrongen na te gaan „of deze dingen alzo waren”; neen, hij ging ervan uit dat het net andersom moest zijn geweest. Hetgeen hij nu ging bewijzen.

Geen wonder dat zijn bewijzen van vooropgestelde meningen niet altijd door zijn tegenstanders met waardering werden begroet. Zwart had daar zelf alle schuld aan. Wanneer iemand het eerst voor een partij of zaak opneemt, en pas daarna de bewijzen gaat zoeken, mag hij niet verwachten, dat die (gelukkig gevonden) bewijzen zijn tegenstanders voetstoots overtuigen. En wanneer Zwart schreef: „Historische trouw moet er komen, dan volgt de eerlijkheid zelf!” — dan zijn wij geneigd, met een beroep op Ex. 23: 1—3, een omgekeerde volgorde van zaken te bepleiten, (p. 31).

Hetzelfde individualisme, dat zich nu eens in groepsvooroordeel uitte, kwam andere keren weer in organisatorisch nihilisme naar voren. Zwart was een fel bestrijder van de (toen neutrale) Nederl. Organisten-Vereniging, en bespote soms haar maandblad „Het Orgel”. Evenzeer stond hij buiten de Geref. Organistenvereniging, wier blad „Organist en Eredienst” hij enige malen diskwalificeerde. Daarentegen gaf hij enige jaren een eigen blad uit: „Het Orgelistenblad”, organiseerde zelf orgeldagen en congressen, studeerde en publiceerde vrijwel op eigen houtje, en nam zelf examens af. Wij noemden u reeds het feit, dat hij de Gereformeerde Kerk (van Rotterdam’s Westzeedijk) verliet voor de Ned. Hervormde Kerk (te Capelle a.d. Yssel), welke hij later verwisselde voor de Hersteld Evangelisch Lutherse Kerk te Amsterdam.

Zijn eigen uitspraak over zulke bagatellen als het verwisselen van kerkelijke lidmaatschappen komt ge eveneens tegen. Terzake van Sweelinck’s religie bestaat nog steeds geen eenheid van opvatting. ’s Mans eigen levenswerk doet denken, dat Sweelinck gereformeerd is geworden. De Sweelinck-kenner, v. d. Sigtenhorst Meijer, weerspreekt dat. Zwart noemt alle invloedrijke gereformeerde vrienden van Sweelinck op, en concludeert dan: „Sweelinck bij de Rooms en in te delen kon historisch nog wel eens onjuist blijken” (p. 156). Maar wanneer de (Rooms-Katholieke) M. Prick van Wely beweerd heeft dat Sweelinck heus en degelijk Protestant is geweest, is het bij Zwart (p. 169) wéér niet goed. Hij sluit de discussie op typisch individualistische wijze: „Daarom is het ook veel beter, niet dergelijke vragen te stellen over het strikt persoonlijke leven van deze man...” (pag. 156).

Alsof het standpunt van Sweelinck inzake de kerkreformatie niet van doorslaggevende betekenis moet worden geacht! Alsof onze kerkelijke keus van geen betekenis zou zijn voor de bloei en vruchtzetting van ons leven!

Dat Zwart door zijn tegenstanders niet altijd gewaardeerd kon worden, zal de voerder van zijn scherpe pennetje nimmer hebben verwonderd. Maar als Zwart achter zijn sterke harnas ook het deemoedige christenhart heeft gedragen — waarvan wij ons over-

tuigd houden — dan zal hij zich óók niet hebben verwonderd, wanneer hij er wel eens volkomen naast bleek te slaan. Want dat kon hij bij tijden, als iedereen. En dan doelen wij nog niet op kleine germanismen als „Band” voor „bundel”; of „gezag” (volksgezag, massagezang, kerkgezag etc. pag. 179) voor „zang”. Dan laten wij het woordeke „orgelist” — waaraan vandaag nog altijd een groep organisten krampachtig vasthoudt als een muzikaal schibboleth — maar voor wat het is; al hebben diverse Nederlandse letterkundigen afdoende aangetoond, dat het geen historische letterkundige waarde bezit; en al heeft Zwart uit de Nederlandse orgelhistorie kunnen weten, dat het woord „orgelist”, met zijn tegenstelling „contra-orgelist”, een geheel aparte betekenis heeft gehad, niet verband houdende met het **bespelen** van orgels, maar met het al of niet willen **invoeren** van de orgels in 1638 e.v.j.!

Veel belangrijker fout echter — en belangrijk, omdat de juiste historische waarde van de reformatische psalmwijzen precies de levensinzet van deze man betekende — achten wij het, dat Zwart bewust voor de gelijke lange koraalnoot, alzo voor de isoritmische kerkzang, gekozen heeft. Waarom hij dit deed — we kunnen slechts gissen. Want het was allerminst onkunde. Maar jammer achten wij het wel: want hij heeft hiermee

de reformatie onzer psalmwijzen enigszins tegengehouden. Waarmee hij onze kerkzang — op tragisch paradoxale wijze — wel wat tekort heeft gedaan.

En een andere ernstige fout noemen wij: de gemakkelijker waarmee Zwart van de Psalmen, via de Schriftuurlijke lofzangen en geestelijke liederen, naar de on-Schriftuurlijke religieuze liederen kon overstappen. Ook hierin was hij kind van zijn tijd: niet alleen kerkelijk verdwaald, maar levende in een tijd, waarin ook de Gereformeerde Kerken niet meer het scherpe onderscheid zagen tussen het ware en het valse kerkelijke lied. Wie de „aanwinst” onzer „enige gezangen” van 1933 aan het hart drukt, verliest terstond een deel van Zondag 45 H.C. uit zijn belijdenis, en moet zich niet verbazen over de stroom van ongerechtigheden, die de overhand over onze kerkmuziek neemt.

Zo besluiten wij: Jan Zwart was een menskind als wij, met goede en verkeerde eigenschappen. En of hij nu ons volk bij het orgel heeft gebracht, dan wel het orgel bij het volk: hij heeft ons volk vele culturele schatten der Reformatie teruggeleverd.

Mogelijk gaan wij straks nog in een slotartikel op de **achtergronden** van heel deze herdenking in.

D. W. L. M.

Televisie-kerkdienst

Op zondag 13 april ontvingen we door vriendelijke uitnodiging gelegenheid bij het televisiescherm de kerkdienst te volgen van de Gereformeerde kerk (syn.) van Rotterdam, die gehouden werd in de Nieuwe Oosterkerk aldaar. De uitzending geschiedde voor het convent van kerken door de N.C.R.V. Haar Omroepgids kondigde de dienst als volgt aan:

5.00 n.m. Kerkdienst van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam in de Nieuwe Oosterkerk. Voorganger: Ds O. Jager, gereformeerd predikant te Almelo. Medewerking aan deze dienst wordt verleend door het Rotterdams Barok Ensemble o.l.v. de organist van deze kerk, de Heer Laurens van Wingerden. Begeleiding van het koor door Jeanette van Wingerden (blokfluit), A. v. d. Bos (cello) en C. v. d. Bos (contrabas). Vocale solisten: Mona Voswijk (sopraan) en André de Goey (bas).

1. Zingen Ps. 135 : 1 „Prijs den naam van Uwen God”. 2. Votum en zegengroet. 3. Solo- en koorzang „Gods Zoon heeft in de bangste nood”. 4. Geloofsbelijdenis. 5. Zingen Gez. 50 : 1 „Ik heb de vaste grond gevonden...”. 6. Schriftlezing Psalm 118 : 22—24. 7. Solo- en koorzang „Verschenen is de zaal'ge dag”. 8. Gebed. 9. Zingen Gez. 5 : 10 „Ja, Amen, trouwe Vader, ja”. 10. Schriftlezing Joh. 20 : 19 en 20. 11. Koorzang „Van God komt mij een vreugdelicht”. 12. Schriftlezing Joh. 20 : 24—29. 13. Zingen Ps. 27 : 7 „Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven...”. 14. Voorlezing van de tekst Joh. 20 : 39. 15. Preek. 16. Fluit-solo. 17. Gebed. 18. Slotzang (beurtzang koor en gemeente) Ps. 116 : 4, 6 en 8 „D'eenvoudigen wil God steeds gadeslaan”. 19. Zegen. (De gezangen zijn uit de bundel „Enige gezangen van de Gereformeerde Kerken in Nederland”).

Wanneer we over deze televisie-reportage iets gaan schrijven dan onthouden we ons daarbij van de beoordeling en van de preek van ds Jager en van hetgeen in deze dienst werd gezongen. We willen ons geheel beperken tot de vraag in hoeverre de televisie aan het luisteren naar een radiopreek bevorderlijk is.

We weten niet of het optreden van vocale en instrumentale ensembles en solisten in de diensten van de Gereformeerde kerk van Rotterdam behoort tot de gewone gang van zaken of dat dit optreden slechts geschiedde met het oog op de televisie. M.a.w. of de dienst in de Rotterdamse kerk aan de eisen van de televisie was aangepast?

Dezelfde vraag ware te stellen n.a.v. het feit dat de voorganger in deze dienst de kansel slechts gebruikte bij het uitspreken van de preek, terwijl hij de overige onderdelen van de liturgie verrichtte achter de avond-

maalstafel in het „liturgisch centrum”. Is dat altijd zo in Rotterdam of waren ook op dit punt misschien concessies gedaan aan de eisen die de televisiecamera's stelden?

En was het toeval dat de predikant van Almelo, ds O. Jager in deze samenkomst voorging, te Rotterdam preekte en dat net hem de beurt in de Nieuwe Oosterkerk trof, of was dit met opzet zo tussen de N.C.R.V. en de kerk van Rotterdam georganiseerd, bijvoorbeeld omdat geen van de predikanten van de Maasstad fotogeniek genoeg bleek voor het televisiescherm of oratorisch bekwaam genoeg om de uitzending tot een succes te maken?

We stellen deze vragen niet om — gesteld al dat wij er het recht toe hadden! — iemand „op het matje te roepen”. Hoe men in de Gereformeerde kerk te Rotterdam, de synodale, de godsdienstoefeningen wenst in te richten, al of niet met de televisie-apparaten in de kerk, dat is een aangelegenheid die de Rotterdamse kerkeraad beoordeelt, zoals ook hij beslist wie in de diensten zal voorgaan.

Maar de vragen en haar beantwoording interesseren ons omdat we wél graag zouden willen weten of soms ook de heren van de televisie bepaalde eisen hebben gesteld en of het Convent van kerken of de N.C.R.V. ook bereid zouden zijn kerkdiensten op het televisiescherm te brengen van een kerk die, ook terwille van zulk een uitzending, niet bereid zou zijn muzikale ensembles en solisten te doen optreden en die, indien ze niet over een fotogenieke voorganger beschikte, er ook niet voor zou voelen een eigen predikant vacante te geven en een foto-modeldominee van elders voor de gelegenheid uit te nodigen?

De vragen zijn van principieel belang. Want indien we in de televisie-dienst van 13 april te doen hadden met de gewone gang van zaken in de Gereformeerde kerk (syn.) van Rotterdam dan ware de vraag te stellen of de liturgie in deze kerk nog wel gereformeerd is. Indien het echter in haar diensten gewoonlijk niet zo toegaat, dan is er plaats voor een andere vraag: of n.l. hetgeen voor de gewone diensten verwerpelijk wordt geacht aanvaardbaar wordt wanneer de televisie-apparaten hun werk gaan doen? En voor de andere: of het niet in strijd is met de waarheidsliefde, die de kerk predikt, aan de kijkers te suggereren: zó gaat het toe in de Gereformeerde kerk van Rotterdam en zo behoort het ook toe te gaan in een kerk die pretendeert Gereformeerd te zijn. Is het, om het maar zonder omwegen te zeggen, doodgewoon eerlijk tegenover de kijkers om hun voor te schotelen hetgeen uitzonderlijk is, terwijl ze de indruk moeten krijgen: dat is daar de regel?

Als gezegd: al deze vragen zijn van principieel belang.

Immers bij een radio- of een televisie-uitzending zijn de mannen van microfoon en camera's gasten. Precies als bijvoorbeeld bij het bezoek van koningin Elisabeth van Engeland. Dan verlopen de dingen volgens protocol. En in de kerk naar de regels van de kerk. Ook bij een radio- en televisieuitzending behoort o.i. de dienst zijn gewone loop te hebben.

„Het ook wil ook wat.”

We zouden ons intussen best kunnen voorstellen dat de mannen van de televisie het bij de uitzending van een gereformeerde dienst wel eens een beetje anders dan anders willen. Er is in een gereformeerde kerkdienst nu eenmaal weinig te zien. Daar is weinig „show”. Dat is in een roomse, anglicaanse, orthodoxe dienst anders. Daar is de liturg met zijn assistenten en koorknappen druk doende op het altaar. Hij loopt van Oost naar West en van Zuid naar Noord, op de lengte-as en de breedte-as van de kerk, heen en weer. Hij neigt en buigt en knielt. Hij staat nu eens met de rug en dan weer met het gelaat naar de gemeente. Hij wisselt even vaak zijn kleurige gewaden als de liturgieboeken. Hij gebaart met de handen en zwaait het wierookvat, waaruit de rook in brede slierten omhoogkringelt. In een lutherse dienst is het wat soberder, maar ook daar kan men aan de ogen de kost geven. In die hervormde kerkdiensten, die in de greep van de liturgische beweging kwamen, gaat men er al tamelijk hard achteraan. Als dan de kerk ook nog over prachtige gothische of romaanse bogen, hoge gewelven, kleurrijk gloeiende kerkraden, een antiek gebeeldhouwde kansel, een monumentaal orgel beschikt, dan kunnen de hongerige camera's voedsel vinden in overvloed en aan de televisieschermen van de luisteraars en kijkers wordt het oog niet verzadigd van zien...

Maar wat is er nu te zien in een gewone gereformeerde godsdienstoefening? In een wat grotere kerk heeft de kerkganger niet eens in de gaten of de dominee fotogeniek is of niet, al dan niet „een knappe man”, of hij „wat veurstelt op stoel”, ja dan neen. Geen enkele kerkganger heeft in de gaten of dominee de scheiding in het haar wel haarscherp en recht heeft getrokken. En, indien hij in deze harige zaken niet tot de gescheidenen behoort, dan is vaak de afstand te groot om vast te stellen of de golven van zijn kapsel er naar behoren inliggen of niet. Maar dat wordt allemaal anders wanneer de goeie man opeens in 't licht van de allesontdekkende schijnwerpers komt te staan. Dan ontdek je ineens of de man korte dan wel slanke handen heeft. Slanke doen het op het televisiescherm ongetwijfeld beter. Je ziet op het televisiescherm of die handen vlezig dan wel pezig zijn. Zijn lange neus loopt in de kijkert. En zelfs wanneer dit deel van het gezicht wél geproportioneerd is wordt het gevaarlijk wanneer de schijnwerpers het schaduwbeeld van de dominee op een kerkmuur werpen: wát hadden een paar rakkers van meisjes die zondagavond een schik om de lange neus, niet van ds Okke Jager, maar van zijn schaduwbeeld!

We willen maar zeggen: het komt voor de televisie aan op „show”. Daar geldt de regel: het oog wil óók wat!

Nu, dat merkt men, de cameramannen houden daar terdege rekening mee. En ze doen — bij alle soberheid die ze betrachten — hun best om ook van zo'n voor het oog arme kerkdienst te maken wat er van te maken is.

Wat ons opviel

Voor de dienst kwamen we op een plekje, waar anders geen kerkganger een voet zet: aan de speeltafel van de organist. Hem krijgt men gewoonlijk nooit te zien. En een gemis is dat niet. Men zit in de kerk, evenals op een orgelconcert, niet om de organist te zien, maar om hem te horen. Maar ditmaal kreeg het oog ook zijn deel: we zagen de heer Van Wingerden met handen en voeten — om in de taal der organisten te spreken — „in het volle werk”. Dat is misschien voor één keer een aardig gevonden trucje. Maar wanneer men dat in de toekomst bij elke televisie-uitzending zou doen dan „werkt” dat heus niet meer. Het is een vrij vervelend gezicht.

Eén voordeel is er voor de camera althans aan verbonden: de organist behoeft niet fotogeniek te zijn. Hem neemt de camera alleen op de rug. Om het in de spraak van de orgelbouw te zeggen: we zien alleen het rug-positief. Maar je moet er niet aan denken dat... Maar nu, zó onbarmhartig zijn de mensen van de televisie vast niet.

Ook de zangers en speellieden in deze dienst kwamen telkens voor het voetlicht. Waarom toch? Zangers en zangeressen moet ge horen. In een roomse eredienst zijn ze aan het oog onttrokken: ze staan achter de gemeente op de orgelgalerij. En men moet ze ook maar niet van al te dichtbij zien. Het knapste meisje krijgt wanneer ze aan de blokfluit haar wangen afwisselend bol en hol blaast, met haar ogen en zo begint te draaien, wat — nu ja, laten we maar zeggen wat raars. En van menige zangeres ben je, wanneer ze „zingende dienst” heeft, geneigd te zeggen: „Toe, doe nou gewoon!” Ze zijn op zijn best wanneer ze zingen als de nachtegaal, verborgen opgesteld en op een afstand. Zo ergens in het oksaal van een oude kerk. Maar de televisie bracht al die zingende dames en heren „simplex et compositum” vlak onder het bereik der ogen. En zó vlak in de grimassen van deze zingende zangers en zangeressen te moeten kijken — het heeft, althans bij mij, aan de stichtelijkheid van de zang geen goed gedaan.

Technisch waren bepaalde vragen knap opgelost. Onder de gebeden rustte de schijnwerper op een paar keurig verzorgde en wél beringde dameshanden, in de schoot gevouwen. Die handen waren wel tevoren gekozen. En het mantelpakje van de dame van die handen óók. Men weet: eent televisieuitzending stelt ook bepaalde eisen aan de kleding. Effen zwart b.v. doet het niet.

Bepaald raffinement was er op een ander punt. In de preek deed ds Jager nog al eens een verhaaltje. Zo bijvoorbeeld van een meisje, dat de gewoonte had snoepjes en andere dingen, die ze op de grond vond, in haar mond te steken. Haar vader vertelde dat dit erg ongezond was, omdat die dingen vol bacillen zaten. Het kind zei dat ze helemaal geen bacillen zag en vader zei toen weer dat ook al kon zij ze niet zien, ze maar van hem moest aannemen dat ze er echt waren. „Ach, ach”, zei zijn dochttertje „eerst was het Sint-Nicolaas, toen het Kerstmantje en nu zijn het weer bacillen”. De lezer kan het verhaaltje vinden in de rubriek „Lachen is gezond” van „Het Beste”, maart 1958, blz. 70. Maar — en daar is het ons op dit ogenblik om te doen — toen ds Jager ter illustratie van zijn tekst („Zalig zijn zij die niet zullen gezien en nochtans zullen geloofd hebben”) aan dit verhaaltje begon werd de camera van de kansel op een meisje onder de kerkgangsters gericht. Niet zo maar op een of ander meisje maar op een daarvoor uitgezocht en op een tevoren afgesproken plekje geplaatst meisje en gedurende heel dat verhaal zagen we dat meisje op het scherm. Als ik dat meisje geweest was, dan had ik voor de eer bedankt: ik had niet willen dienen als figurante voor dat kind, dat snoepjes van de straat opraapt.

Precies hetzelfde trucje werd even later uitgehaald, toen ds Jager een verhaaltje had over een jongetje. Prompt toen het jongetje benoemd was verscheen à la minute een aardig jongenskopje op het scherm. Zó prompt reageerde in beide gevallen de camera op het van de kansel gesproken woord, dat wij voor ons zéker zijn dat een niet onbekwaam regisseur voor de hele mis-en-scène had gezorgd. Hij moet wel tevoren de tekst van de preek gelezen hebben en de nodige maatregelen hebben getroffen.

We kregen ook de indruk dat er tevoren, niet alleen voor bepaalde medewerkende personen (musicie, zangers en zangeressen, de dame met de welverzorgde gevouwen handen, dat meisje en dat jongetje), maar ook voor bepaalde groepen van personen plaatsen waren gereserveerd. Af en toe gleed de camera over de kerkgangsters en het viel op dat in een bepaald deel van het kerkgebouw de jongelui bijeen zaten. Technisch gezien weer knap: de televisiekijkers kwamen onder de indruk dat bij de Gereformeerden in Rotterdam óók door de jeugd de diensten goed worden bezocht. Lege plaatsen waren er trouwens niet. Dat zal wel hiermee samenhangen dat ds Jager een predikant is, die „volk

aantrekt”. En van het feit dat het interessant is mee te spelen voor de televisie. Met de grote toeloop was trouwens, gelijk we later hoorden, zo zeer gerekend dat men alleen binnen kwam op vertoon van een toegangskaart. Een kwartier voor de aanvang van de dienst gingen de deuren dicht en ontvingen de kerkgangsters de nodige instructies. Het zij tot hun eer gezegd, ze hebben zich er keurig aan gehouden. We zagen niemand pepermuntjes eten en hoorden niemand hoesten. Alle hulde!

De predikant

Over de preek van ds O. Jager schrijven we niet. We volstaan met de verklaring dat we haar, gezien de tekst, genomen uit het evangelie van Christus' opstanding, en gehouden in een kerkgemeenschap die ons om de leer der kerk heeft uitgedreven, met klimmende verwondering, verbazing en teleurstelling hebben aangehoord.

Maar ds Jager verstaat de kunst.

Een aangenaam spreker.

Een mooie stem.

Een fotogeniek voorkomen.

En slanke handen.

Television-minded.

Daar niet van.

Hij staat niet wanhopig met zijn armen te zwaaien.

Hij gaat zich aan molenwiekerij niet te buiten.

Een simpel manueel ondersteunt op sobere, maar wel-sprekende wijze het gesproken woord.

Wanneer wij — afgedacht van de preek — een televisie-dominee moesten kiezen dan was ds Jager onze man: hij kreeg onze stem.

Soms kregen we de liturg en de prediker op het scherm met een aantal toegewijde luisterende kerkgangsters. Dat deed zeer onrustig aan. We hadden de neiging om er de ogen bij dicht te doen. Ons bevelen die gedeelten het best, waar we alleen de kansel en de preker op het scherm hadden. Op die momenten — maar ook op die momenten alléén — hadden we het gevoel: hier is het contact tussen de spreker en de hoorder in de huiskamer door het televisiebeeld inderdaad verscherpt.

De collecte

In deze dienst werd niet gecollecteerd. Waarom niet? Dat men in Rotterdam het collecteren heeft afgeschaft kunnen we ons niet denken. Op z'n minst is „de christelijke handreiking” een onontbeerlijk stuk van de dienst. Of kwamen de doorgeefzakjes de mannen met de camera niet gelegen?

Totaalindruk

Al met al is het ons niet meegevallen.

Men zou kunnen zeggen: dat ligt er misschien aan dat u meer auditief dan visueel bent ingesteld, dat uw contact met de omgeving meer via het gehoor dan via het gezicht onderhouden wordt.

De waarheid is echter omgekeerd.

Ik behoor tot het dusgenaamde visuele type.

En ben dus min of meer voor het kijken naar het televisiescherm gepredisposeerd.

Maar hier spelen vele andere dingen mee.

Ook aan de wijze waarop een dominee preekt, is te vernemen of hij visueel dan wel auditief is. Een predikant van het visuele type zal in de preek, met name over een historische stof, zijn hoorders wat laten zien, hij zal wat vertellen, zó vertellen dat zijn hoorders de dingen zien gebeuren. Een predikant, die meer tot het auditieve type te rekenen valt (dat zijn meestentijds de muzikanten) zal op de preekstoel minder vertellen, minder vertonen, maar meer door middelen, die het gehóór van zijn hoorders boeien, de aandacht houden.

Wijlen professor Schilder behoorde ongetwijfeld tot het laatste, het auditieve type. Hij schilderde, illustreerde, demonstreerde, vertelde in zijn preken, weinig. Zijn kracht als preker lag veel meer in fijne min of meer begripsmatige ontleding, woordspelingen vaak op de klank af, verrassende wendingen.

Daarmee is niets kwaads van die prediking gezegd!

In het minst niet.

Maar men kreeg in zijn preken meer te horen dan te „zien”.

Kortsluitingen ontstaan er alleen wanneer visuele hoorders een uur naar de preek van dit auditieve type moeten luisteren.

Of omgekeerd.

Welnu: ds Jager is ongetwijfeld niet visueel, maar auditief.

Vandaar dat men, al luisterend naar zijn preek voor de televisie, toch weinig te zien kreeg.

Dat is — alwéér — geen critiek op de preek als zodanig, maar we willen slechts wijzen op psychologische factoren die mééspreken in de beoordeling.

Het is mogelijk dat de hoorders van een radiopreek, als u begrijpt wat ik bedoel, heel wat méér te zien krijgen dan de kijkers naar een televisiepreek.

En misschien is onze teleurstelling mede uit de aard van ds Jagers preek te verklaren.

Hij heeft ons die avond niet meegenomen naar de plaats waar de discipelen vergaderd waren met Thomas, toen de Here Jezus kwam.

En de rest was voor ons waardeloos.

De hele regie maakte ons die kerkdienst te veel tot een filmische vertoning. Het beeld van het rugpositief van de organist, met handen en voeten in „het volle werk”, de gezichten van de zangers en zangeressen gedurende hun „zingende dienst”, dat kopje van dat meisje, dat „snoepje van de week”, dat jongenskopje, die gevouwen dameshanden gedurende het gebed van de voorganger — het was ons allemaal teveel „Mache”, teveel „show”. Het heeft ons meer gehinderd dan geholpen om mee te beleven wat de kerkdienst toch zijn moet: een samenkomsten en een samenzijn van de HEERE met zijn volk.

Daar had — men kan daarover tenslotte niet geheel zwijgen — de preek ook schuld aan. Op geen enkel ogenblik had men de indruk dat ds Jager sprak tot de gemeente van Christus. Zoals hij sprak spreekt men, nu, laat ons zeggen, tot kerk-„publiek”.¹⁾

Hoe het in de kerk was

Hoe het in de Nieuwe Oosterkerk was, weten we uit de aard der zaak niet. Daarover kunnen we dus niets zeggen. Maar dat de régie een dikke vinger in de pap had, dat was wel duidelijk. En we vrezen dat daarom — we denken weer aan de leden van het vocale en instrumentale koor, de dame met de gevouwen handen, het meisje en het jongste, de dominee inclusief — we vrezen dat daarom in heel die dienst een spel-element kwam en een „show”, die zich met het karakter van de samenkomst van de HEERE en zijn gemeente niet verdragen.

Conclusie

Onze voorlopige slotsom is dat we er nog niet zijn.

Indien we er tenminste moeten komen.

Dat is de vraag die eerst om antwoord vraagt.

En indien we de weg van televisie-uitzending van onze kerkdiensten op moeten, dan zijn er nog heel wat meer vragen te beantwoorden.

Maar dit staat m.i. wel vast:

1. Dat we nooit terwille van de televisie concessies moeten doen die in strijd zijn met het karakter van de samenkomst der gemeente van Christus.

2. Dat we ook als een kerkdienst wordt uitgezonden voor de televisie aan de mensen voor het televisiescherm moeten laten zien hoe het bij ons in een gewone godsdienst-oefening toegaat.

3. Dat alle „show” moet worden vermeden.

4. Dat we nooit moeten toelaten dat de kerkdienst als een spel moet worden geregisseerd.

5. Dat heel de televisie-uitzending, hoewel mede bestemd voor het oog, dienstbaar moet blijven aan het hóren van het Woord Gods.

G. VISEE.

¹⁾ Voor wie ons op dit punt controleren wil geven we nog de volgende mededeling door uit de „Omroepgids”:

De tekst van de preek is voor kijkers te verkrijgen onder volgnummer 171. Vergoeding minstens 40 ct.; adres: Ds J. A. Tazelaar, Stadhoudersweg 53a, Rotterdam, giro 113149. Het bedrag kan ook worden gestort door bijplakking op een gefrankeerde briefkaart aan de adreszijkte.

Fundamentele vragen

XII

Schilder en Kierkegaard

Een ontmoeting met Schilder kon vrijwel nooit van lange duur zijn, maar immer was ze diepgaand. De aandacht die Schilder aan hen allen schenkt: Socrates, Plato, Thomas, Dante, Goethe, Kant, Schleiermacher, Nietzsche, Freud, Otto en Barth, duurt telkens maar een paar bladzijden om later weer te keren, opnieuw in kort bestek. Zo ook de ontmoeting tussen Schilder en Kierkegaard, behalve in de dissertatie van Schilder waar hij over de paradox bij Kierkegaard schrijft op de bladzijden 89—118 en over de relatie tussen Kierkegaard enerzijds en Hegel, Paulus en Barth anderzijds op de bladzijden 297—335. Voor Schilder is dit een langdurige ontmoeting, maar ook hierin wordt, zoals Puchinger twee maanden geleden in Opbouw opmerkte, kritiek op Kierkegaard geïllustreerd, „niet vanuit diens persoonlijkheid, maar via een typische begripskritiek, die, met behulp van het ontleedmes van logica en dogmatische bezinning, haarfijn is afgestemd”.

Toen Schilder in 1930 te Erlangen ging studeren schreef hij naar Nederland: „Ik zal de heele geschiedenis van de filosofie moeten kennen. Dat wordt een geweldige arbeid. Maar voor mijn verder leven van groot nut geloof ik. Ik betwijfel wel of ik klaar kom tegen den tijd van het verlof. De dissertatie vraagt, omdat ze de filosofische kwesties ook behandelen moet, zeer veel geduld en tijd. Betrekkelijk nieuw terrein... Ik weet niet hoe sterk jij je voelt in de filosofie, maar ik voel me zwak. En ik geloof, dat er meer aan gedaan moet worden onder ons. Ik ploeter zoo af en toe in Kant maar 't is nog machteloos vechten”.

Van deze strijd en zijn zege over de wijsgerige problematiek spreekt heel de dissertatie, een werk waarin grondige kennis van zeer vele en belangrijke filosofische werken spreekt. Schilder blijft echter in zijn dissertatie slechts problemen, begrippen, logische onderscheidingen en standen van zaken analyseren en beoordelen. Persoonlijk werd Schilder eigenlijk alleen maar toen hij schreef over de Satan en over Christus in zijn lijden. Ook is de relatie tussen twee mensen wel goed gezien op bladzijde 325 van de dissertatie, waar Schilder opmerkt: „Indien hij de beste leerling is, die de grondgedachten van zijn meester overneemt, daarop voortbouwt, ze zuivert van vreemde elementen en ook de inkonsequenties van de meester overwint, dan is K. Barth, zowel als zelfstandig theoloog als ook in zijn relatie tot de dialectische school, zonder twijfel de beste leerling van Kierkegaard”. Deze zin zou men kunnen toepassen op de relatie van Schilder tot Kuyper.

De dissertatie van Kierkegaard handelde over het begrip **ironie** en in zijn werken komen we deze term dikwijls tegen. De eerste drie Schriftstudies die Schilder in De Reformatie plaatste gingen over: „Ironie — in Gethsemane”, „Ironie — in 't gezicht van den dood” en „Sarcasme — op Golgotha”. In de eerste meditatie wordt een definitie van ironie door Kierkegaard overgenomen. Moeten we nu besluiten dat de fijne opmerkingen van Schilder over ironie en sarcasme in het lijden van Christus door Kierkegaard zijn geïnspireerd? Ik geloof maar ten dele, want als aanhangsel in het boekje van Paulsen getiteld: Schopenhauer, Hamlet, Mephistopheles; Drei Aufsätze zur Naturgeschichte des Pessimismus (Berlin 1900) vinden we een studie over: **Das Ironische in Jesu Stellung und Rede**. Bij deze studie sluit Schilder zich nauw aan. Het boekje van Paulsen kende hij, want hij noemt het op bladzijde 252 van Bij Dichters en Schriftgeleerden. En de dissertatie van S. K. verscheen pas in 1929 in duitse vertaling, acht jaar na de artikelen van K. S. in De Reformatie.

Zo is het waarschijnlijk ook met de felle strijd van Schilder tegen de dialectiek van Kierkegaard. Kierkegaard werd bestreden met behulp van een uitvoerige begripsanalyse van de paradox. We zijn echter geneigd om hierin een persoonlijke en ethische stellingname van Schilder te zien in zijn keuze voor de verloofde van Kierkegaard, die

zijn verloving verbrak. Niet Kierkegaard maar Paulsen? Niet Kierkegaard maar Regine Olsen? Wat was het geval?

In september 1840 vraagt de student Kierkegaard om de hand van de tien jaar jongere Regine Olsen, die dan 17 jaar is. Tijdens zijn verloving schrijft Kierkegaard zijn proefschrift: Over het begrip ironie, vooral in verband met Socrates. 11 Augustus 1841 zendt hij Regine haar ring terug. 29 september promoveert hij, 11 oktober breekt hij definitief met Regine en 25 oktober vertrekt hij voor een half jaar naar Berlijn. Daarna publiceert Kierkegaard op 20 februari 1843 zijn eerste grote boek: Enten — Ellen: Of — of. Het thema is: of een verleider en bedrieger, of iemand die zulke strenge maatstaven voor het huwelijk aanlegt dat het haast beter is om niet te trouwen. Of de aesthetische levenshouding, of de ethische. Hij tekent zichzelf als Johannes de Verleider, een verfiende Don Juan, maar laat tegelijk voelen dat dit een karikatuur moet zijn.

Dit dialectische boek is bedoeld om Regine enerzijds te helpen: met zulk een bedrieger kon ze beter niet verloofd zijn; en anderzijds om haar toch te doen voelen dat Kierkegaard niet zo slecht was als hij zichzelf beschreef, dat hij een verborgen ethische reden had om met haar te breken. Maar op 16 april 1843 knikt Regine als antwoord op het boek Kierkegaard in de kerk vriendelijk toe. Kierkegaard schrijft dan in zijn dagboek:

„God gave, dat zij het niet gedaan had. Nu is anderhalf jaar vol lijden vergeefs geweest, al mijn vreeselijke inspanningen. Zij gelooft toch niet, dat ik een bedrieger ben; zij gelooft in mij. Welke beproevingen staan haar nu niet te wachten. Het meest voor de hand liggende is, dat ik een huichelaar ben. Hoe hoger wij klimmen, des te erger wordt het. Dat een mens met mijn innerlijkheid, met mijn religieusiteit zich zo heeft kunnen gedragen. En toch kan ik nu niet langer alleen voor haar leven, niet mij blootstellen aan de verachting der mensen, zodat ik mijn eer verlies; dat heb ik immers gedaan. Wil ik niet tot het waanzinnige doorgaan en een schurk worden alleen om haar er toe te brengen dat te geloven — o, wat zou het helpen. Zij zou toch vinden, dat ik het vroeger niet was.”¹⁾

Veenhof schrijft nu over Schilder: Kierkegaards „verhouding tot en lijden om Regine Olsen hebben hem existentiëel gegrepen en blijvend beziggehouden”. Waarschijnlijk las Schilder de brieven van Kierkegaard en Regine, uitgegeven in duitse vertaling in 1904 onder de titel: „Sören Kierkegaards Verhältniss zu seiner Braut”. Het resultaat van deze existentiële impressies vinden we in het artikel: „Over het 'skandalon'” in het Gereformeerd theologisch tijdschrift (1931). Daar schrijft Schilder:

„Daar is, om te beginnen, Kierkegaards liefdesroman: de later afgebroken verloving met Regine Olsen. Zelden is een verloving en haar verbreking (van den kant van Kierkegaard) zóó becommentarieerd — ook door

¹⁾ Kierkegaard; een keuze uit zijn dagboeken, vertaald en ingeleid door dr. H. A. Munster. Prismaboek 1957, pag. 34, 35; zie ook pag. 92.

den man zelf — als deze: „Meine Verlobung mit ihr und der Bruch ist eigentlich mein Gottesverhältniss, ist, wenn ich so sagen darf, göttlich meine Verlobung mit Gott... **Gott hat erste Priorität**”, zegt Kierkegaard. En óók om dat laatste „in vreeze en beven” te beleven, offerde hij het meisje, dat hij nog altijd liefhad, op. Deze Abraham offerde, en dacht, dat het hem **gezegd** was, en hoorde **geen** stem, die het offer in het oogenblik der „Entscheidung” niet meer noodig verklaarde. Later schrijft hij, dat zijn verhouding tot Regine hem een „ganz nahes, präsentes Studium” geweest is, om te verstaan wat **geloof** is; „denn in diesem Verhältniss” — en nu opponeert hij tegen Hegel — „weisz ich ja am besten, **wie das Erscheinende gerade das Gegenteil von dem zugrunde Liegenden ist**”. Rutenbeck meent zelfs, dat Kierkegaard in deze relatie met Regine „die ganze Dialektik des Glaubens” zelf ervaren heeft: „bezitsen dürfen oder nicht bezitsen dürfen?” In ieder geval is deze dialecticus-van-geboorte zich ook in den verlovingsstijd gelijk gebleven, de man van reflexie. Toen daarom Kierkegaard zijn verloving verbrak, gedroeg hij zich opzettelijk zóó schurkachtig mogelijk, **opdat Regine niet weten** zou, dat hij nog steeds van haar hield; zij zou zelf eens gezegd hebben, „dasz, wenn ich (K.) sie überzeugen könnte, ich sei ein Schurke, sie sich leicht in das Ganze schirken wolle”. Hij wilde haar helpen, God (weer) te zien, en deed zichzelf daarom voor als een misdadiger. — Afgedacht nu van de vraag, in hoeverre dit willen bereiken van het positieve door het negatieve al of niet wijst op een toen reeds toepassen van de „dialectische Methode” van de „indirecte Mitteilung”, zóóveel is voor ons wel duidelijk, dat Kierkegaard hier wezenlijk tot een skandalon (ergernis) **geworden** is voor Regine — want volgens den bijbel is het niet-vertoonen van goede werken, het niet-vertoonen van het beeld Gods, een skandalon, door mij den naaste in den weg gelegd. Maar Kierkegaard heeft dit niet begrepen; d.w.z. hij had van het bijbelske skandalon **niets** verstaan. Een Abraham, die bereid is te offeren, maar die in Izaks ooren losjes vloekt, en met offermessen luchtigjes speelt — dat moge dan **misschien** bedóeld zijn als „indirekte zelfmededeeling”, doch het is in elk geval een direct tussen God en Regine in gaan staan; het is **storing**, a parte hominis, van beider gemeenschap, een offenculum, dat voor Regine „af te bidden” is. Hij heeft het Regine zeer **moeilijk** gemaakt God te zien”.

In dit stuk trekt Schilder rechte en zuivere lijnen in een zeer duistere zaak, want de verbreking van de verloving door Kierkegaard is nog steeds een duistere aangelegenheid. En al kan men de vraag stellen of Schilder de mens Kierkegaard wel goed heeft gezien, hij heeft het op een christelijke wijze voor Regine opgenomen. In het geciteerde stuk uit dit wetenschappelijke artikel spreekt duidelijk de persoonlijke verontwaardiging over het onrecht dat Regine was aangedaan. Schilder's grootste bezwaar is dat Kierkegaard zich tot een ergernis voor Regine heeft gemaakt na de breuk, maar zelf zou Schilder een eens gegeven woord nimmer willen terugnemen. Ons ja zij ja en ons neen neen, en alles wat daar bovengaat is van de duivel! Zo sprak Schilder en zo handelde hij, in oorlog en vrede, in de „wereld” en in de kerk.

J. STELLINGWERFF.

Elke wijze vrouw bouwt haar huis (Spr. 14 : 1)

De liefde is lankmoedig

Een wijze vrouw — we wezen daar reeds eerder op — is een vrouw, die den Heere vreest; die dus in al haar leven met vreugde en toewijding zich schikt naar 's Heeren ordinantiën; die daarom ook tevreden is met de plaats, waar de Heere haar heeft gesteld, ja wie het een ere is, deze plaats in te mogen nemen nl. een hulpe te zijn tegenover haar man; die zich in alles laat leiden door het gebod des Heeren, dat wel zeer wijd is, maar toch kan samengevat worden (naar het woord van onzen Heiland zelf) in dat ene: gij zult liefhebben. En in het onderhouden van dit

gebod zal zij inderdaad haar huis bouwen.

Nu leert de apostel Paulus ons in 1 Cor. 13 : de liefde is lankmoedig. Maar dan volgt daaruit ook, dat een wijze vrouw in heel haar optreden: jegens haar kinderen, jegens haar man, jegens haar dienstbaren, jegens haar gasten, jegens haar burenen, jegens haar naasten deze echt christelijke deugd betracht.

Lankmoedigheid houdt in (ik schrijf hier Prof. Greijdanus na): „geduld en volharding; standvastigheid tegenover moeite en wat onaangenaam is; lankmoedigheid betekent ongeduld en drift beteugelen, wanneer daar iets is, dat hindert en zo niet moest zijn”.

Stel je voor, dat de moeder bezig is, haar

kleine te voeren; tijd heeft ze er eigenlijk niet voor, maar ja, het moet gebeuren. Al te haastig wordt het papje klaargemaakt, en even haastig pakt ze de kleine op, om haar het eten toe te dienen. Maar de kleine heeft geen haast; ze heeft veel meer belang bij wat rond te kijken en allerlei geluidjes te maken en oefeningen te maken met armen en been-tjes. En als dan het eerste hapje wat heter is, dan gewoonlijk en ze ook nog klontertjes in haar mondje voelt, heeft ze er helemaal genoeg van. Ze doet het niet! Toch zet de moeder door; „dat vervelende kleine ding zal haar bordje leeg eten; het moet!” Met het gevolg: een schrei- en schreeuw- en morspartij, tot tenslotte de driftige moeder het op moet geven: beide van streek, en een averechts resultaat.

Zo doet een wijze moeder niet. Die beheerst haar drift. Tijd of geen tijd, ze blijft kalm. Rustig en met zorg maakt ze het eten klaar. Met een grapje pakt ze haar lieveling op. Spelenderwijs werkt ze het kostje naar binnen, haast zonder dat het kind er erg in heeft. De moeder blij en het kind blij — en alles in een ogenblik.

En als het al een keertje niet lukt, en de kleine neemt het niet? Wel, dan maakt de moeder nog geen scène. Ze zet eenvoudig het bordje weg: „Straks eten we het saampjes lekker op; moe gaat eerst wat werken en m'n kleine pop gaat spelen. Nou, dat zal straks wat fijn smaken!”

Haar oudste jongen, pas twaalf jaar geworden, heeft de laatste dagen allerlei vreemde kuren. Zo aardig als hij vroeger was, zo vervelend is hij nu. Met moeite is hij van zijn bed te krijgen. Aan tafel is hij nonchalant en doet onverschillig. Na schooltijd komt hij niet direct thuis, maar slentert hij nog wat rond met kameraadjes, waar zijn ouders hem liever niet mee zien. Van zijn huiswerk maakt hij zich met een franse slag af. Hij is onhebbelijk tegen zijn broertjes en zusjes en zelfs tegen zijn eigen moeder laat hij zich wel eens een onbetamelijk woord ontvallen.

Als ze met haar eigen natuur te rade ging, zou zij tegen hem uitvaren; gelukkig weet zij zich te bedwingen. Soms jeuken haar de vingers, om hem een draai om zijn oren te geven. Meer dan eens is zij geneigd om hem van tafel weg te sturen. Af en toe dreigt de bom te barsten. 't Is net, of die aap van een jongen het daarop aanlegt.

Gelukkig komt het zo ver niet. Zij blijft vriendelijk tegen hem, ook als zij hem verbiedt en vermaant met een enkel, ernstig woord; of hem het slechte van zijn gedrag onder het oog brengt. Meer dan eens gaat ze naar boven, als hij wel te rusten heeft gezegd, en bidt ze met hem (geregeld bidt ze ook voor hem).

Tot ze op een avond weer bij hem boven komt, en snikkend in zijn bed vindt. „Wat nou, mijn jongen?” vraagt ze. „Moe, het spijt me zo, dat ik U zoveel verdriet heb aangedaan! Wilt U het mij vergeven? Ik wil voortaan beter oppassen en U plezier doen!”

Vanaf dat ogenblik heeft ze in die lastige boy een allerliefste jongen, tot in haar ouderdom toe; haar trots en haar vreugde!

Deze zelfde „wijze” vrouw had een uitnemenden man. Een harde werker was hij. Voor zijn zaak had hij alles over, en hij zorgde er voor, dat zijn vrouw nooit gebrek aan huishoudgeld had. En behalve aan zijn zaak, gaf hij ook nog veel tijd, vooral zijn avonden, aan allerlei arbeid in de dienst des Heeren, voor Zijn Koninkrijk (zoals we dat wel noemen — hoewel niet helemaal juist). Natuurlijk was dat minder aangenaam voor zijn vrouw. Hoeveel prettiger was het voor haar geweest, als hij zijn „vrije” tijd had gegeven aan haar, aan het gezin. Toch mopperde ze daarover niet. Soms kon ze er zich in verheugen, dat haar man de lust en de gaven

en de gelegenheid had, om een medearbeider Gods te zijn. En door haar man daarvoor af te staan, voelde ze zich zelf bij tijden eveneens een mede-arbeider Gods te zijn. En graag deed zij het hare, om haar man in dezen behulpzaam te zijn; al was het alleen daardoor, dat ze haar dagelijkse zorgen over haar huishouden en gezin zelf en bijna alleen droeg, en zo weinig mogelijk haar man daarmee lastig viel; dat ze alles op tijd klaar had, zodat hij nimmer tijd verloor met wachten; dat hij 's avonds, als hij thuiskwam van zijn kerkelijk of ander werk, nog even gezellig met zijn vrouw alleen kon zijn.

Toch kon het gebeuren, dat de man het hoofd zo vol had van allerlei besognes, met plannen voor de toekomst, met teleurstellingen in zijn bedrijf, met moeilijkheden in zijn ander werk, dat hij aan tafel nauwelijks een woord sprak, niet reageerde op wat zijn vrouw of zijn kinderen hem wilden vragen of vertellen; of ook wel, dat hij hen met een barsch woord afsnauwde.

Geloof maar, dat de vrouw het daarmee moeilijk had. De ene keer zou ze in schreien willen uitbarsten; een andere keer bittere verwijten hem naar het hoofd slingeren of hem met gelijke munt betalen. Maar — dat bleek ook hier: de liefde is lankmoedig. Ze deed niets van dat alles: Ze probeerde in zichzelf haar man te verontschuldigen; ook tegenover haar kinderen, die door vaders houding zich wel eens gekrenkt voelden. En ja, dan bleek het, na langer of korter tijd, soms naar aanleiding van een verstandig woord van de vrouw, een woord van zacht verwijt of vermaan, maar op zijn tijd, dat de man begreep niet goed te hebben gedaan, en daarvan schuldbelijdenis deed, met het gevolg, dat de verhouding nog beter en inniger werd dan te voren.

Inderdaad, zulk een vrouw bouwt haar huis.

HUISMANS.

PERSSCHOUW

Twee wonderlijke uitspraken

Onlangs kreeg ik twee uitspraken onder ogen, die me met grote verbazing vervulden.

De eerste is er een van Prof. Dijk. Zij werd gelanceerd in een overzicht, dat Prof. Dijk in het Centraal Weekblad over het leven van de synodale kerken in 1957 gaf.

Hier volgt die uitspraak.

Controversen zijn er in de kerk altijd geweest.

Tussen Paulus en Petrus (en Galaten 1 en 2 zeggen er harde dingen van), en later (ik maak een hele sprong) tussen Gomarus en Maresius, en nog later tussen A en B, tussen Kampen en Amsterdam, en waarlijk Lindeboom en Kuyper, en Fabius en Sikkell, waren 't lang niet met elkaar eens.

Dit is ook zo heel erg niet.

Als we principieel en confessioneel maar met elkaar overeenstemmen.

Als we maar vasthouden wat ons in Christus verbindt, en ons in getrouwheid, ook jegens elkaar, scharen om de banier van de zuivere belijdenis der waarheid.

Zo mocht het toch in 1957 zijn.

Er was, Gode zij lof, veel meer eenheid dan gedeeldheid.

We hebben door Gods genade elkaar mogen vasthouden, en die de band met ons braken hebben dit over het algemeen gedaan zonder een poging om die breuk te voorkomen.

1957 was toch ook een eenheidsjaar.

Ondanks het gemis van een kerkhoofd als bij Rome.

Dit is voor ons geen gemis, ook niet nu 1957 eindigt, op de Sylvester-avond.

Ik heb lang naar deze woorden zitten kijken.

Ik heb ze meermalen overgelezen.

Maar ik kan er eerlijk niet bij.

Men bedenke: deze woorden tekenen de situatie in de gebonden kerken gedurende 1957.

Dat wil zeggen: in dat jaar waarin „Waarheid en Eenheid” zich feller dan ooit keerde tegen de leeruitspraken en de synodale wanbedrijven uit de veertiger jaren. Het jaar waarin deze krant rondweg schreef, dat die leeruitspraken in strijd met de Schrift en dus verfoeilijk zijn.

KRITISCHE KRABBELS

Theorie en praktijk

We zullen allen wel verstaan, wat met deze woorden bedoeld wordt. Zodat het niet nodig is hierover een theorie of beschouwing te geven. Maar mogelijk kan ik met een voorbeeld uit de praktijk mijn bedoeling verduidelijken.

Omstreeks 1940 was er een leider van de N.S.B., die de theorieën van de partij hartelijk was toegedaan. Hij kon er enthousiast over praten. Zijn redevoeringen zaten best in mekaar en als men z'n schone theorieën hoorde zou men haast onder de indruk komen. Deze man kwam eens een familielid tegen. En met de bekende groet stapte de leider op hem af: „Hou zee”. Waarop de neef nuchter antwoordde: „Ik zou nog wat respect voor je kunnen hebben als je ooit zee had gehouden. Maar dat heb je nog nooit gedaan”. Hij was namelijk een man van twaalf ambachten, dertien ongelukken. Z'n theorieën waren steeds mooi geweest en in het houden van beschouwingen was hij altijd een baas. Maar in de praktijk had hij er in z'n leven nooit iets van terecht gebracht. Daarom had z'n theorie op die hem kenden ook geen invloed.

In de tijd rondom de Vrijmaking waren er velen, die in theorie heel goed verstonden waarom het ging. Klaar wisten ze de kerkrechtelijke zonden aan te wijzen. Duidelijk de dogmatische kwesties uiteen te zetten. Op de bekende vergadering in den Haag waren er verscheidene van hen aanwezig. Hun beschouwingen waren goed. Maar toen het er op aan kwam deden ze niet wat ze moesten doen. Ook volgens hun eigen beschouwingen. Hun theorieën waren wel goed, maar hun praktijk deugde niet. Wat baten dan mooie theorieën?

Het leven is vol van mooie en goede beschouwingen. Maar als ze gepaard gaan met slechte praktijken, dan doen ze geen nut. Ik heb een ouderling gekend, die mooie beschouwingen over zijn ambt kon houden. Hij wist het zo goed. Op vergaderingen en conferenties ontbrak hij niet. Hij was ook een goed spreker. Maar weduwe en wees bezocht hij niet. Ellendigen troostte hij niet. Dat lag hem zo niet, naar hij zei. Nu, geef mij dan maar een ouderling, die geen theorie over het ambt heeft en op vergaderingen weinig kan zeggen, maar die z'n werk trouw doet. Daaraan heeft de gemeente meer dan aan een mooie theorie.

Daar was een dominee, die kon de jeugd prachtig voorhouden wat ze moest doen: Op tijd ter catechisatie komen en goed de les leren en trouw zijn in dit en dat. Maar de man zelf kwam nooit op tijd en zocht vele vonden om de catechisaties te kunnen overslaan. Hij zal wel goede theorieën hebben gehad, maar theorieën zijn „dood”, als ze niet goed betracht worden.

Het kan zijn, dat we in theorie heel goed weten wat de kenmerken van een christen zijn. Dat is nodig en goed. Maar het heeft weinig waarde als we niet als vrome christenen leven.

Het kan zijn, dat we in theorie heel goed op de hoogte zijn met wat de ware kerk is en haar kenmerken. Dat is goed. Maar het is van veel meer belang, dat we samen er naar jagen als ware kerk te leven. Opdat ook anderen voor Christus en Zijn kerk worden gewonnen. En als we dat niet doen dan hebben de mooiste en zuiverste theorieën weinig waarde.

Ik vrees, dat onze theorie en praktijk niet al te best kloppen.

Mogelijk zou de werfkracht anders groter zijn.

FRATER.

DE SABBAT

De reden echter, waarom de Sabbat ingezet is, ligt nergens anders in dan in de noodzakelijkheid, dat het volk zich den Here heilige, en tot de ware geestelijke dienst van Hem opgeleid worde; ten andere, dat het van alle tijdelijke beslommeringen ontslagen worde, om des te ongestoorder zijn heilige samenkomsten te houden.

CALVIJN

Het wil ook zeggen: in het jaar waarin Okke Jager scherper en radicaler dan iemand anders diezelfde synodale woorden en daden aan de kaak stelde en publiek schreef, dat de doops- en verbondsleer van Prof. Schilder geheel en al gereformeerd is en zijn schorsing een wandaad is.

Natuurlijk weet Prof. Dijk dit alles, beter zelfs dan wij.

Maar toch zegt hij:

Allen in onze kerken „scharen zich getrouw om de banier van de zuivere belijdenis der waarheid”!

Nooit hebben én Waarheid en Eenheid én Okke Jager zulk een duidelijke goedkeuring van hun felle strijd tegen de dogmatische misbaksels van 1942 en 1946 ontvangen als hier van Prof. Dijk!

Maar ook: nog nooit werd daardoor door Dr Dijk het synodale gedoe uit die jaren zo fel veroordeeld. Want in de veertiger jaren hebben de synoden de broeders niet vast gehouden. Toen hebben zij hen, die zich lang niet zo fel en radicaal als „Waarheid en Eenheid” en Okke Jager tegen de leeruitspraken van 1942 en '46 c.a. keerden, uit de kerk en het ambt gejaagd!

Zo schrijft Dr Dijk in Centraal Weekblad. Maar tegelijk verdedigt hij wat de synoden in de veertiger jaren deden in het orgaan van de gereformeerde jongeren als buitengewoon best en vroom, zoals we enkele weken geleden in de Persschouw aantoonde. Wanneer zal eindelijk eens dat weerzinwekkende uit- en inpraten ophouden?

Er is toch ook nog zo iets als waarheid en recht! En het wordt tegelijk toch ook hoe langer hoe dwazer recht te praten wat krom is.

De tweede uitspraak, welke ik op het oog heb is er een van Prof. Polman. In een artikel over de Gemeenschap der heiligen, gepubliceerd in het „Gereformeerd Weekblad” schreef hij o.a.

Overall waar deze gemeenschap met Christus bloeit, bloeit ook de gemeenschap met de heiligen. Dan beijvert men zich, gelijk Paulus zegt, om de eenheid des Geestes te bewaren door de band des vredes: één lichaam en één Geest, één Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen en in allen (Efeze 4: 3-6). Hier komen we tot de derde betekenis, die aan dit geloofsartikel moet worden toegekend. Deze gemeenschap der heiligen bestaat uit heiligen, dat is uit ware Christgelovigen. Zij heeft deel aan het heilige. En daardoor vormen deze heiligen ook metterdaad een gemeenschap, waarin elk zich schuldig weet zijn gaven tot nut en zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aan te wenden (Zondag 21). Op ontroerende wijze wordt daarover in Rom. 12: 4-8 en in 1 Cor. 12: 12-31 gesproken.

Hier ligt het grote struikelblok van de droeve verscheurdheid van Christus' kerk op de weg van ieder diep levend kind van God. Hier ligt een probleem, waarvoor we geen oplossing weten. Er worden wel verschillende uitwegen gewezen, die toch niet bewandeld mogen worden. Sommigen verabsoluteren eigen kerkelijke gemeenschap en zoeken bewust alleen binnen de institutionele muren de eenheid van Christus' lichaam te beleven. Zo kent Rome principieel en praktisch slechts één ware kerk van Christus. Het mystieke lichaam van Christus valt zonder rest samen met de zichtbare kerk onder de stedehouder van Christus. De gemeenschap der heiligen wordt alleen in haar midden gezocht en gevonden. Ook in de Lutherse kerken kwam dit absolutisme telkens voor. Binnen de Gereformeerde kerken leven velen praktisch — een enkele maal wordt dit ook principieel verdedigd — alsof Christus' kudde met eigen kerkformatie of groep samenviel. Dit is niets anders dan een droeve zelfoverschatting, een grof of verfiend egoïsme, een werken met het zwart-wit schema, een trekken van grenzen, die God Zelf niet stelt. Hier schrompelt de eschatologische rijksgemeente van Christus in deze wereld samen tot een bepaalde groep, die de ontzettende verdeeldheid van Christus' lichaam praktisch negeert. Of ook tot één bepaalde kerkformatie, die dit ganse probleem om hals brengt en door onschriftuurlijke absoluutheidsuitspraken en bindingen aan een pauselijke kathedraal wegneemt.

Ik begrijp werkelijk niet hoe Prof. Polman dit kan schrijven.

Want er is inderdaad één kerkgemeenschap, welke het ganse probleem van de eenheid der kerk door dwaze en slechte „onschriftuurlijke absoluutheidsuitspraken en bindingen” eens om hals heeft gebracht!

Dat is die kerkgemeenschap waartoe Prof. Polman behoort!

En ze deed dat door „absoluutheidsuitspraken en bindingen”, waarin Prof. Polman zelf geducht de hand heeft gehad.

Het waren inderdaad „absoluutheidsuitspraken en bindingen”. Want de synode zei

ervan, dat ze „Goddelijke waarheden” bevatten en dat niets geleerd mocht worden dan wat daarmee volkomen in overeenstemming was.

Zoals men weet — dit tussen haakjes — wordt desondanks door vele kerkgenoten van Prof. Polman niets geleerd dan wat in volkomen strijd met die uitspraken is.

Als ik exclamaties als deze lees dan denk ik weer met nieuwe dankbaarheid aan de kerkelijke worsteling van Prof. Schilder.

Wat was die oecumenisch!

Terwijl hij o.a. door Prof. Hepp uit zijn ambten werd gejaagd zei hij van deze collega: ik ben het in vele dingen niet met Hepp eens maar ik wil hem niet uit de kerk hebben!

Hij begeerde hartstochtelijk de eenheid van alle sectoren der „Geref. Gezindte”. Men leze zijn „Ons aller Moeder” daarop maar eens na! Zijn polemie met de Chr. Geref. had als uitsluitende tendens het wegbreken van werkelijke en imaginaire scheidsmuren tussen deze en de Geref. Kerken. De kolder dat de geref. kerken de alleen ware kerken zouden zijn is in zijn geest nimmer opgekomen. Om van de absurde idee van een alleen-zaligmakende kerk maar niet te spreken!

Toen men eens suggereerde dat hij dergelijke dwaze ideeën zou voorstaan schreef hij:

Ik ben niet zo dwaas „te geloven aan een gereformeerde kerk als de alleen zaligmakende. Ik lach hier om het praedicaat „Rooms”.... Ik heb met het zaligheidsvraagstuk hier niets te maken; er worden ook op zolder kamertjes. buiten elke kerk of secte zalig” (De Ref. XIII, 3).

Waar Schilder wel voor vocht dat was hiervoor, dat de Geref. Kerken in heel hun bestaan en arbeid ware kerken zouden zijn. En dat ze in feite, voor God, tot de éne ware kerk zouden behoren. Hij vocht daarom ook hiervoor dat allen die zich gereformeerd noemden zakelijk ernst zouden maken met Christus' wet ten aanzien van de kerk. En hij legde er alle nadruk op, dat een hoofdartikel daarvan is: „Dat ze allen een zijn”! Die woorden staan niet voor niets op zijn graf! En wanneer Schilder over de eenheid der kerk schreef en daarvoor streed, dan bedoelde hij niet maar wat oecumenisch gepraat, of een dito gebaar, maar een werkelijke eenheid door de band aan Gods Wóórd, rond één preekstoel en om één avondmaalstafel.

Verschenen:

In
trouw
volharden ANNO DOMINI 1958

Een ernstig woord ter bezinning en opwekking aan onze Gereformeerde jeugd, door Ds. E.T. van den Born, Prof. P. Deddens †, Ds. J. Kamphuis, A. Schilder, Ds. F. de Vries en A. Zijlstra

Prijs f 0.75

Bestellingen worden uitgevoerd na overschrijving op giro 393973 of ontvangst per postwissel
UITGEVER DRUKKERIJ H. KNOOP - HAREN-Gr.

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

★

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

TER ATTENTIE VAN DE LEDEN VAN DE GEREFORMEERDE PERSVERENIGING OPBOUW

Zaterdag 21 juni a.s., des middags om half drie, hopen we weer een ledenvergadering te houden in AMERSFOORT, Tramstation, Stationsplein.

Prof. C. Veenhof heeft toegezegd voor ons te spreken.

Nadere bijzonderheden volgen.

NOTEERT ECHTER VAST DEZE DATUM.

Secretaris Geref.

Persvereniging Opbouw.

KERKNIEUWS

Beroepen te Blokzijl: kand. H. Smit te Utrecht.

Ds J. van Benthem zal D.V. met zijn gezin naar Raeng op Borneo vertrekken.

Kerkbouw. De Geref. Kerk van Winschoten heeft de voormalige synagoge, waarin zij reeds tien jaar vergaderde aangekocht.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het cand.ex.: H. den Boeft, Hora Siccamingel 90, Groningen.

Adressen: Ds J. G. Meijer, Overhoedstr. 4, Pernis, Tel. K 1800—174276.

Geref. Kerk Halfweg: D. van de Wetering, Mathijs Sterklaan 10, Zwanenburg (post Halfweg N.-H.).

Ds J. Vonkeman, 22ste straat 3, Menlopark, Pretoria, Zuid-Afrika.

De 66ste Centrale Diaconale Conferentie.

De 66ste Centrale Diaconale Conferentie zal dit jaar D.V. worden gehouden donderdag 19 juni a.s. te Zwolle in zaal Suisse aan de Blijmarkt.

Tijdens de morgenvergadering, die om 10.15 uur zal beginnen, zullen o.m. ingekomen vragen worden behandeld. Tot 1 juni a.s. is er gelegenheid vragen, die men behandeld wil zien, in te zenden aan de secretaris van het Comité br. H. Ruiter, Assen, Witterstraat 68.

In de middagvergadering zal Ds J. van Dijk te Heerenveen spreken over het onderwerp: „De betekenis van de armen voor de Gemeente”.

Als secretaris van de regelingscommissie treedt op br. Ir. L. Beuving, Zwolle, Schuurmanstraat 69. Aanvragen voor nachtlogies moeten vóór 8 juni aan dit adres worden gericht. Toegang tot de Conferentie hebben alle leden der Gereformeerde Kerken, in het bijzonder predikanten, ouderlingen en diaconen.

Namens het Comité

H. Ruiter.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 2452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begon de nieuwe jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonneés hun abonnementsgeld f 5.— per halfjaar of f 10.— per jaar te willen overmaken op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

De incassokosten zijn tegenwoordig zo hoog, dat we vertrouwen dat onze abonneés aan ons verzoek zullen voldoen.

DE ADMINISTRATE.

Stel niet uit: maak propaganda voor „OPBOUW”